

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง "ประสิทธิผลของรายการโทรทัศน์เพื่อส่งเสริมสถาบันครอบครัว" นี้ ได้อาศัยหลักแนวคิด และทฤษฎี เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในสังคม

ฮาโรลด์ ดี ลาสเวลล์ (H.D. Lasswell, 1974) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ทางสังคมของสื่อมวลชนไว้ 3 ประการ คือ

1. หน้าที่ในการพิทักษ์ไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of the environment) ได้แก่ หน้าที่ในด้านการสังเกต และติดตามเอาใจใส่เหตุการณ์ หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสังคม เท่ากับทำหน้าที่เก็บเกี่ยว รวบรวม และรายงานข่าว (News Reporting) หรือการแจ้งข่าวสาร (Informing) ที่ควรแก่การสนใจไปสู่สมาชิกในสังคม เพื่อให้ตระหนักถึงภัยอันตราย และมองเห็นโอกาสหรือช่องทางต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม

2. หน้าที่ในการประสานสัมพันธ์ส่วนต่าง ๆ ของสังคม (Correlation of the parts of society) หมายถึง บทบาทหน้าที่ที่การสื่อสารเข้ามาช่วยปรับให้สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้มีความเข้าใจ เข้าใจซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันได้อย่างสงบเรียบร้อย

3. หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคม (Transmission of social inheritance) ได้แก่ หน้าที่ในการสืบทอดความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมของสมาชิกจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง เป็นการอบรมให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้บทบาท และสถานภาพทางสังคม เป็นหน้าที่ด้านการให้การศึกษ (Educational Function) ของสื่อมวลชน

นอกจากนี้ใน "Many Voices, One World" ซึ่งเป็นรายงานการศึกษาปัญหาการสื่อสารของโลก โดยคณะกรรมการในนาม McBride Commission ได้ประมวลบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารไว้ 8 ประการ คือ

1. การให้ข่าวสาร (Information) หมายถึง การเก็บ การรวบรวม การประมวล และการเผยแพร่ข่าว ข้อมูล รูปภาพ ข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น เพื่อจะยังผลให้เกิดความเข้าใจ และมีปฏิกริยาอย่างถูกต้องตามภาวะของบุคคล สภาพแวดล้อม นำมาซึ่งการตัดสินใจที่เหมาะสม

2. การเป็นสังคมประภิต หรือสังคมนกรณ (Socialization) ได้แก่ การนำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจที่จะทำให้บุคคลดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในฐานะสมาชิกของสังคมช่วยให้เกิด

ความสำนึกในการอยู่ร่วมสังคมกับบุคคลอื่น ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

3. **การชักจูงใจ (Motivation)** ได้แก่ บทบาทของการสื่อสารในการช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดความมานะพยายาม และตัดสินใจเลือกแนวทางและพฤติกรรมที่จะนำไปสู่เป้าหมายของสังคม

4. **การถกเถียงอภิปราย (Debate and Discussion)** คือ การแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในสังคม เพื่อก่อให้เกิดการตกลงยินยอมที่มีผลดีต่อส่วนรวม รวมทั้งการแสวงหาพยานหลักฐานมากกระตุ้นให้สาธารณชนสนใจ และให้ความร่วมมือในกิจกรรมของส่วนรวมในทุกระดับ

5. **การให้การศึกษา (Education)** การสื่อสารมีบทบาทในการถ่ายทอดวิชาความรู้ ทำให้เกิดการพัฒนาศติปัญญา อุนิสัย ทักษะ และสมรรถภาพของบุคคล

6. **การส่งเสริมวัฒนธรรม (Cultural Promotion)** หมายถึง การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกจากบรรพบุรุษ และการพัฒนาวัฒนธรรมโดยการส่งเสริมสติปัญญาและจินตนาการของปัจเจกชน รวมทั้งกระตุ้นความต้องการและความคิดสร้างสรรค์ในเชิงสุนทรียภาพ

7. **การให้ความบันเทิง (Entertainment)** คือ การถ่ายทอดผลงานการแสดงและศิลปะต่าง ๆ โดยอาศัยเครื่องหมาย สัญลักษณ์ เสียง และภาพ ทั้งนี้เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง และการพักผ่อนหย่อนใจ

8. **การประสานสามัคคี (Integration)** คือ การให้บุคคล กลุ่ม หรือประชาชาติได้รับรู้ข่าวสารที่จำเป็นต่อการเพิ่มพูนความรู้ และความเข้าใจซึ่งกันและกันในแง่ของการดำรงชีวิต ทัศนคติ และความไม่ฝืนทะเลาะเถียงกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกเปิดรับสาร (Selective Processes)

นักการสื่อสารและผู้เชี่ยวชาญได้สร้างความเข้าใจในเรื่องการเปิดรับสารไว้หลากหลายมุมมอง เพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการเลือกเปิดรับสาร ดังต่อไปนี้

เลอห์เนอร์ (Lerner, 1958) ได้ให้คำจำกัดความการเปิดรับสื่อมวลชนว่า หมายถึง อัตราส่วนของประชาชนที่มีต่อจำนวนเครื่องรับวิทยุ จำนวนหนังสือพิมพ์และจำนวนผู้ที่นั่งดูภาพยนตร์ต่อประชาชน 1,000 คน

ชาร์ล เค อัทकिन (Atkin, 1973) กล่าวว่า บุคคลที่เปิดรับข่าวสารมากยิ่งพูดกว้างไกลมีความรู้ความเข้าใจในสภาพแวดล้อม และเป็นคนที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์กว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย

เดอ์เนอร์เป็นคนแรกที่ศึกษาอิทธิพลที่เกิดจากการเปิดรับสื่อมวลชน ในประเทศตะวันตกกลาง ในปี ค.ศ.1958 และพบว่า เมื่อมีการขยายตัวของชุมชนจนกลายเป็นเมืองจะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้าน การรู้หนังสือ และระดับการเรียนรู้หนังสือที่สูงขึ้นจะทำให้การเปิดรับสื่อมวลชนแพร่หลายมากขึ้น ใน ทำนองเดียวกันเมื่อชุมชนมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจากการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น สังคมจะ ขยายขอบข่ายของสื่อมวลชน และการขยายตัวของสื่อมวลชนนี้เองจะช่วยยกระดับการเรียนรู้หนังสือมากขึ้น ด้วย

นักทฤษฎีการสื่อสารและการวิจัยได้ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับสาร โดยอธิบายถึงกระบวนการ ในการเลือกรับข่าวสาร (Selective Processes) ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการของพฤติกรรมที่ทำให้ เกิดการเปิดรับสาร ซึ่งมีอยู่ 4 กระบวนการ ที่มีความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกันโดยเรียงตามลำดับดังนี้ (ประม ๑๒๖๓,2533)

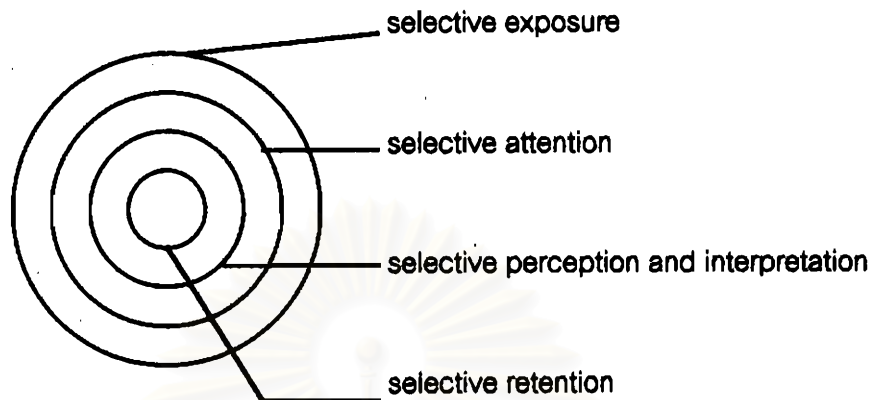
1. การเลือกเปิดรับหรือการเลือกใช้ (Selective Exposure) บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อและ ข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ตามความสนใจและความต้องการ เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการ ของตนโดยปกติบุคคลจะเลือกใช้สื่อที่เสนอข่าวสาร และความคิดเห็นที่สอดคล้องกับความคิดและ ทัศนคติของตนเอง เพราะโดยธรรมชาติบุคคลมีความต้องการอย่างยิ่งที่จะปกป้องรักษา และส่งเสริม ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept)

2. การเลือกสนใจ (Selective Attention) ผู้รับสารมีแนวโน้มที่จะเลือกสนใจข่าวสารจาก แหล่งหนึ่งแหล่งใด โดยมักเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็น ความสนใจของตนเพื่อสนับสนุน ทัศนคติที่มีอยู่และขณะเดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ ความเข้าใจหรือ ทัศนคติที่มีอยู่เดิมแล้ว ทั้งนี้เพราะการได้รับข่าวสารที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกของเขาจะทำให้บุคคล เกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจ (Cognitive Dissonance) ฉะนั้นการลดหรือหลีกเลี่ยงดังกล่าวได้ ก็ต้อง แสวงหาข่าวสารหรือเลือกสรรข่าวสารที่สอดคล้องกับความคิดตน

3. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (Selective Perception and Selective Interpretation) การรับรู้ (perception) และการตีความหมาย (interpretation) มีความเกี่ยวข้องกันจนเกือบ จะเป็นสิ่งเดียวกัน หลังจากที่ได้มีการเลือกเปิดรับข่าวสารตามความเหมาะสมกับความต้องการของตน แล้ว ผู้รับสารจะมีการเลือกรับรู้และตีความหมายของสารแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ทัศนคติ ความต้องการ ความหวัง แรงจูงใจ สภาวะร่างกายหรือสภาวะอารมณ์ ซึ่งก็จะเป็นไปในทิศทางที่ สอดคล้องกับประสบการณ์ หรือทัศนคติความเชื่อของตนนั่นเอง

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention) เมื่อบุคคลได้เลือกให้ความสนใจ เลือกรับรู้และตี ความข่าวสารไปในทิศทางที่สอดคล้องกับทัศนคติ และความเชื่อของตนแล้วบุคคลยังมีแนวโน้มในการ เลือกรับรู้เนื้อหาสาระของสารเฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจ หรือเรื่องที่ขัดแย้ง เรื่องที่ค้านกับความ คิดหรือความเชื่อเดิม ของผู้รับสารให้มั่นคงยิ่งขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ยากขึ้น

จากที่กล่าวมาในเรื่องของกระบวนการเลือกสรรของมนุษย์ (Selective process) สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

นอกจากนี้ วิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm) ยังได้ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรับสารดังนี้ (Schramm Wilbur, 1973)

1. ประสบการณ์ เนื่องจากผู้รับสารย่อมมีประสบการณ์เกี่ยวกับข่าวสาร วัตถุประสงค์ของ ฯลฯ แตกต่างกันไป ประสบการณ์จึงเป็นตัวแปรที่ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารที่เคยเห็นแตกต่างกัน
2. การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสาร เนื่องจากผู้รับสารจะแสวงหาข่าวสารที่ต้องการเพื่อสนองจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสารจึงทำให้ผู้รับสารได้เรียนรู้ว่าข่าวสารอย่างหนึ่งมีประโยชน์แตกต่างจากข่าวอีกอย่างหนึ่งด้วย จึงก่อให้เกิดพัฒนาการและปรับปรุงอุปนิสัยและรูปแบบการแสวงหาข่าวสาร
3. ภูมิหลังแตกต่างกัน เนื่องจากเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะสนใจสิ่งที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน รวมทั้งสนใจในความแตกต่างหรือการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เป็นอยู่ขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนทางวัตถุประสงค์ของหรือเรื่องราวต่าง ๆ
4. การศึกษาและสถานภาพทางสังคม นับเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้นในตัวบุคคลและเป็นตัวที่พฤติกรรมการสื่อสารของผู้นั้น ทั้งพฤติกรรมในการเลือกรับสื่อและเลือกเนื้อหาของข่าวสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษามีส่วนช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการอ่านและกระหายที่จะเพิ่มพูนด้วยการแสวงหาความรู้ในกว้างขวางขึ้น

5. ความสามารถในการรับสาร ทั้งสภาพร่างกายและจิตใจของคนจะมีส่วนสัมพันธ์กับความสามารถในการรับข่าวสารของบุคคล โดยสภาพร่างกายในที่นี้หมายถึง สภาพร่างกายที่สมบูรณ์ ผู้รับสารที่มีอวัยวะของร่างกายครบถ้วน ประสาทสัมผัสทุกอย่างทำงานได้ปกติย่อมอยู่ในสภาพที่จะรับข่าวสารได้ดีกว่าผู้ที่บกพร่องทางร่างกายและประสาทสัมผัส นอกจากนั้นสภาพร่างกายยังมีส่วนสัมพันธ์กับสติปัญญาของคนอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงทางอายุที่สูงขึ้น ระยะเวลาที่ได้รับการศึกษา รวมทั้งการเจริญเติบโตทางความคิดย่อมมีความสัมพันธ์ทั้งทางบวกและลบต่อการใฝ่มน้าวใจ

6. บุคลิกภาพ บุคลิกภาพของผู้รับสารแต่ละคนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การใฝ่มน้าวใจและพฤติกรรมของผู้รับสารอีกต่อหนึ่ง ทำนองเดียวกับองค์ประกอบในเรื่องความสามารถของบุคคล มีหลักฐานทางการวิจัยที่แสดงว่าความนับถือตนเอง (Self esteem) และความวิตกกังวล (Anxiety) ของบุคคลล้วนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับอิทธิพลทางสังคม กล่าวคือ ผู้ที่มีความวิตกกังวลหรือตื่นตื้นตันมักได้รับอิทธิพลทางสังคมง่าย และมีความใฝ่มน้าวใจที่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับข้อค้นหาเพื่อที่ว่าจะได้หลีกเลี่ยงอิทธิพลจากสังคมนั้นเอง

7. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสารแต่ละคนเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายของสารหรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายในข่าวสารของผู้รับ ถ้าผู้รับสารมีอารมณ์ปกติ มีความพร้อม มุ่งมั่นและมีสมาธิต่อชาวนั้น สัมฤทธิผลของการสื่อสารจะมีมากกว่าผู้รับที่ไม่มีอารมณ์กับชาวนั้น นอกจากนี้ เราจะสังเกตได้อีกว่าอารมณ์ของผู้รับสารนั้นสามารถพิจารณาได้ทั้งความรู้สึกที่เกิดจากตัวผู้รับสาร ในขณะนั้นเองและความรู้สึกหรือท่าทีที่มีอยู่ก่อนแล้ว (Predisposition) เกี่ยวกับชาวนั้นด้วย

8. ทัศนคติ เป็นตัวแปรที่มีอยู่ระหว่างการรับและการตอบสนองต่อข่าวสารหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ด้วยการแสดงออกทางพฤติกรรมของผู้รับที่มีต่อข่าวสารแต่ละประเภทที่พบ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นคุณสมบัติหรือท่าทีที่ผู้รับสารแต่ละคนมีอยู่ก่อนที่จะรับข่าวสารอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยปกติทัศนคติของผู้รับสารเป็นสิ่งเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงไป การส่งข่าวสารหรือการใฝ่มน้าวใจของผู้รับสารจะแตกต่างกันไป ในทำนองเดียวกันกับการตอบสนองของผู้รับจะเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้าหรือข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ทอดด์ ฮันท์ และเบรนท์ ดี รูเบน (Todd Hunt and Brent D. Ruben, 1993) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกในการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

1. ความต้องการ (Need)

ความต้องการทุกอย่างของมนุษย์ทั้งความต้องการทางกายและใจ ทั้งความต้องการระดับสูงและความต้องการระดับต่ำ ย่อมเป็นตัวกำหนดการเลือกของมนุษย์

2. ทักษะและค่านิยม (Attitude and Values)

ทัศนคติ คือ ความชอบและความมีใจโน้มเอียง (preferences and predispositions) ต่อเรื่องต่าง ๆ ค่านิยม คือ หลักพื้นฐานที่เรายึดถือ เป็นความรู้สึกที่ว่าเราควรจะทำหรือไม่ควรทำอะไรในการมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและคน ทั้งสองประการมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเลือกใช้สื่อมวลชน การเลือกข่าวสาร การเลือกตีความหมาย และการเลือกจดจำ

3. เป้าหมาย (Goals)

มนุษย์ทุกคนมีเป้าหมายและกำหนดเป้าหมายไว้สำหรับการดำเนินชีวิต ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สื่อมวลชน การเลือกข่าวสาร การเลือกตีความหมาย และการเลือกจดจำเพื่อสนองเป้าหมายของตน

4. ความสามารถ (Capability)

ความสามารถของบุคคลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะมีอิทธิพลต่อบุคคลในการเลือกรับสาร

5. การใช้ประโยชน์ (Utility)

บุคคลจะให้ความสนใจและใช้ความพยายามในการที่จะเข้าใจ และจดจำข่าวสารที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เป็นการกระทำจากการเลือก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเอาไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ

6. สไตล์ในการสื่อสาร (Communication Style)

7. สภาพ (Context)

หมายถึง สถานที่ บุคคล และเวลาที่อยู่ในสถานการณ์การสื่อสาร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเลือกรับสารของบุคคล

8. ประสบการณ์และนิสัย (Experience and habit)

ในฐานะผู้รับสาร บุคคลจะพัฒนานิสัยการรับสารอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ในการรับข่าวสาร

แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกข่าวสาร

1. บ้างบุคคลเลือกหรือแสวงหาข่าวสาร จากสื่อมวลชนตามความต้องการ หรือความจำเป็นหรือแรงจูงใจ เพื่อสนองความพึงพอใจต่าง ๆ กัน กล่าวคือ การเลือกบริโภคสื่อมวลชนนั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการ หรือแรงจูงใจของผู้รับสารของบุคคลแต่ละคนย่อมมีวัตถุประสงค์ มีความตั้งใจ หรือมีความต้องการในการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน เพื่อสนองความพึงพอใจของตนเองด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน

2. ข่าวสารสื่อมวลชนไม่จำเป็นต้องมีผลต่อผู้รับสารตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสารเสมอ ทั้งนี้เพราะผู้รับสารจะมีบทบาท หรือพฤติกรรมในกระบวนการเลือกสรรและแสวงหาข่าวสารจากสื่อมวลชนได้

เนื่องด้วยการวิจัยสื่อสารมวลชน ในระยะเริ่มแรก นักวิจัยส่วนใหญ่มักจะมุ่งศึกษาผู้รับสารในฐานะที่เป็นฝ่ายถูกป้อนข่าวสารฝ่ายเดียว แต่มีการกระทำ (Active) หรือมีบทบาทในลักษณะการเลือกสรร แสวงหา และได้ตอบข่าวสารหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวในชีวิตประจำวัน ซึ่งแบบอย่างของการแสวงหาข่าวสารนี้ มุ่งที่จะศึกษาตัวผู้รับสาร (Audiences) มากกว่าที่จะศึกษาตัวสื่อมวลชน หรือผู้ส่งและตัวข่าวสารโดยตรง วิธีการนี้ศึกษาถึงพฤติกรรมของ การแสวงหา ข่าวสารของบุคคล Westley และ Barrow (1959) เป็นคนแรกที่ใช้คำว่า "Information Seeking" พวกเขาได้สร้างเครื่องวัดพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสาร และพบว่าพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสารของบุคคลหรือความต้องการข่าวสารของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับการจดจำข่าวจากวิทยุกระจายเสียง

บทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนต่องานส่งเสริมเผยแพร่ (B.S.Bloom, 1967:33 อ้างใน ลัดคนา ศรีสวัสดิ์, 2530)

บทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนโดยทั่วไป เช่น การให้ข่าวสาร ความรู้ ให้การศึกษาให้ ความบันเทิง และการพัฒนาสังคม ในการเป็นสื่อกลางที่จะแสดงออกและถ่ายทอดความนึกคิด และ ศิลปวิทยาการต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีบทบาททางด้านจิตวิทยาสังคม คือ ช่วยสร้างความผูกพันของคน ในสังคมให้สามารถอยู่รวมกันได้อย่างเข้าใจกัน

ในงานส่งเสริมและเผยแพร่นั้นสื่อมวลชนมีบทบาทและหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลสมบูรณ์ด้วยเวลาอันรวดเร็ว บทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนต่องานส่งเสริมเผยแพร่นั้น พอสรุปได้ดังนี้

1. สื่อมวลชนมีบทบาทและหน้าที่ ในการช่วยกระจายข่าวสารต่าง ๆ ไปยังบุคคลหรือกลุ่ม บุคคลหรือองค์กร ซึ่งเป็นเป้าหมายของงานส่งเสริมเผยแพร่นั้น ทั้งในรูปแบบของสื่อที่ใช้กับการสื่อสาร ระหว่างบุคคล และสื่อมวลชน ทำให้ข่าวสารนั้นแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วทันเวลา

2. สื่อมวลชนทำหน้าที่ปลุกเร้าให้เกิดความสำนึก ความร่วมมือกันสร้างความสัมพันธ์กันในการ พัฒนาชุมชนและประเทศชาติ สร้างความเข้าใจร่วมกันของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยร่วมมือกัน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งสื่อจะเป็นตัวเร่งให้เกิดความร่วมมือดังกล่าว

3. สื่อมวลชนมีบทบาทและหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่ประชาชน เป็นการยกระดับความรู้ให้ สูงขึ้น ให้สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพ การให้การศึกษานี้ สื่อจะมีหน้าที่ในการให้ทั้งข่าวสารและ ถ่ายทอดนวัตกรรมและเทคโนโลยี ตลอดจนความรู้ ความเข้าใจในสาขาต่าง ๆ ไปสู่กลุ่มชนในระดับต่างกัน ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และมวลชน ตามแต่โครงการในการส่งเสริมเผยแพร่ เพื่อยกระดับมาตรฐาน ในการครองชีพ และความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น

4. สื่อมวลชนมีบทบาทหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนข่าวสาร เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดวิทยาการและ ประสบการณ์ต่าง ๆ ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ห่างไกลกันก็ตาม

ทฤษฎีเกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์

วิทยุโทรทัศน์ (Television) เป็นการรวบรวมคุณสมบัติของวิทยุกระจายเสียง ภาพยนตร์ และหนังสือพิมพ์เข้าไว้ด้วยกัน โดยที่ผู้ชมสามารถได้ยินเสียง เห็นภาพเคลื่อนไหวและตัวหนังสือไปพร้อม ๆ กัน ฉะนั้นวิทยุโทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่แสดงเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ชัดเจนที่สุด เพราะคนเรานั้นสามารถรับรู้จากการเห็นถึงร้อยละ 75 จากการได้ยินร้อยละ 13 จากการสัมผัสร้อยละ 6 และจากรสร้อยละ 3 วิทยุโทรทัศน์ให้ทั้งการได้เห็นและการได้ยิน ทำให้การรับรู้มีถึงร้อยละ 88 ฉะนั้นวิทยุโทรทัศน์จึงมีคุณสมบัติในการพัฒนา เพื่อให้เกิดความรู้ ทัศนคติ ความซาบซึ้ง ค่านิยม ตลอดจนทักษะ

ภาระหน้าที่หลักสื่อมวลชนโดยเฉพาะวิทยุโทรทัศน์ตามบทบาท และสถานภาพของสังคมในฐานะที่เป็นเครื่องมือสื่อสารมวลชน ในสังคมมีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ คือ

1. การสังเกตและการติดตามเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสังคม คือ ทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวม และกระจายข่าวสารต่าง ๆ ที่ควรแก่การสนใจไปสู่สมาชิกในสังคม
2. การชี้แจงให้เห็นถึงสิ่งที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น คือ หน้าที่ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราว หรือเหตุการณ์นั้น ๆ อย่างรอบคอบ เพื่อให้สมาชิกในสังคมได้รับทราบ และเกิดความเข้าใจอย่างถูกต้อง
3. การถ่ายทอดมรดกทางสังคม คือ ทำหน้าที่สืบทอดความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมจากสมาชิกของสังคมในช่วงยุคสมัยหนึ่งและในช่วงยุคสมัยต่อ ๆ ไป เพื่อการอบรมให้สมาชิกได้เรียนรู้บทบาทของสถานภาพของตนเอง
4. การให้ความบันเทิงคือ มุ่งทำหน้าที่ด้านการสร้างสรรค์ ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลินให้แก่สมาชิกในสังคม เพื่อการพักผ่อน และลดความตึงเครียด จะเห็นว่าวิทยุโทรทัศน์มีบทบาท และสถานภาพของสังคมค่อนข้างชัดเจน เพราะฉะนั้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของวิทยุโทรทัศน์ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนมีดังนี้ คือ

- 1) การให้ข้อเท็จจริงแก่ประชาชน
- 2) การให้การศึกษา
- 3) การแสดงความคิดเห็น

ความสำคัญของวิทยุโทรทัศน์

วิทยุโทรทัศน์ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนมีความสำคัญในด้านต่างๆ ดังนี้(ชลลดา วงศ์วิชัย;2533)

1. ความสำคัญในการเสริมสร้างสติปัญญา

ความสำคัญของวิทยุโทรทัศน์ในการเสริมสร้างสติปัญญา มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ การให้ข้อเท็จจริงแก่ประชาชน การให้การศึกษา และการแสดงความคิดเห็น

2. ความสำคัญในการพัฒนาประเทศ

วิทยุโทรทัศน์มีความสำคัญในการใช้เป็นสื่อ เพื่อพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาการเมือง การพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการศึกษา จะเห็นได้ว่าในประเทศที่เจริญแล้วหลายประเทศนิยมใช้วิทยุโทรทัศน์ เพื่อการศึกษา เรียกว่า "ETV" (Educational Television)

3. ความสำคัญในการสื่อสารของโลก

วิทยุโทรทัศน์มีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือการสื่อสารของโลก ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันได้อย่างรวดเร็วทันใจไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของโลกโดยการส่งสัญญาณผ่านดาวเทียม เพื่อให้ทั่วโลกได้รับรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ที่ไหน เมื่อใด อย่างไร และทำไม นอกจากนั้นวิทยุโทรทัศน์ยังเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ ความบันเทิงและวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งกันและกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เกิดเป็นลักษณะถ่ายทอดเทคโนโลยีการสื่อสาร จากประเทศที่พัฒนาเรื่องข่าวสารไปยังประเทศที่ขาดแคลนเป็นผลให้เกิดการพึ่งพาช่วยเหลือกันและกันได้

บทบาทหน้าที่ของวิทยุโทรทัศน์

วิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง หน้าที่โดยทั่วไปจึงมีลักษณะเช่นเดียวกับสื่อมวลชน ซึ่งโดยปกติแล้วหน้าที่ของสื่อมวลชนสอดคล้องกับการสื่อสารมี 4 ประการ ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ในการให้ข่าวสาร

ปัจจุบันโลกได้ก้าวหน้าวิวัฒนาการไปมาก เหตุการณ์ประจำวันในส่วนต่าง ๆ ของโลกบางสิ่งบางอย่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไปถึงต่างประเทศทั่วโลก ยิ่งในเชิงธุรกิจด้วยแล้วเหตุการณ์ประจำวันย่อมต้องมีความสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกันอย่างยิ่ง ชาวต่าง ๆ จะนำสนใจขึ้นอยู่กับ "สื่อ" ที่เสนอมายังผู้รับและ "สื่อ" ในปัจจุบันที่เป็น "ผู้ส่งข่าว" ได้ดีที่สุดก็คือ "วิทยุโทรทัศน์" ทั้งนี้เพราะผู้ชมจะได้เห็นทั้งภาพและเสียงได้ในขณะเดียวกัน อันเป็นการเข้าใจให้เกิดความสนใจในข่าวที่ชม

2. บทบาทหน้าที่ในการให้ความคิดเห็น

เนื่องจากวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลมากต่อผู้ชม และผู้ฟัง โดยเฉพาะผู้ชมในตัวเมือง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ชมส่วนใหญ่ เป็นผู้นำที่ได้รับการพัฒนาและศึกษาแล้ว การแสดงความคิดเห็นทางวิทยุโทรทัศน์ จึงมีบทบาทและเป็นที่น่าสนใจมาก โดยเฉพาะในระหว่างที่มีเหตุการณ์ที่ต้องแสดงความคิดเห็นใน

เชิงเปรียบเทียบ เช่น ในระยะเวลาก่อนการเลือกตั้งทั่วไป อาจจะมีการเชิญหัวหน้าพรรคการเมืองต่าง ๆ หรือผู้สมัครแต่ละพรรคมาให้ความคิดเห็นแสดงความเห็นต่าง ๆ เมื่อได้รับการเลือกตั้ง เป็นต้น

นอกจากนี้บางสถานีโทรทัศน์ยังมีรายการที่จัดในรูปแบบนำวาทศิลป์ประชาชนให้คล้ายตามความคิดเห็นทางใดทางหนึ่ง ซึ่งรายการเช่นนี้ จะมีอิทธิพลกับประชาชนมาก ทั้งนี้เพราะวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ประชาชนส่วนใหญ่ถือเอาเป็นแบบอย่างมากกว่าสื่อมวลชนชนิดอื่น

3. บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษา

เนื่องจากเป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียงได้ในขณะเดียวกัน จึงทำให้เหมาะสมที่จะใช้เป็นสื่อในการช่วยส่งเสริมการศึกษา หรือเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาแก่ประชาชนหรือนักศึกษาโดยการนำเอาวิทยุโทรทัศน์ไปใช้ตามวัตถุประสงค์แตกต่างกัน เช่น

- รายการเพื่อการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป (Informal Education) เป็นการให้ความรู้แก่ประชาชน โดยจัดเนื้อหาเป็นความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตรง แอบแฝงมาในรูปคดีเตือนใจหรือสอดแทรกในรายการ

- รายการเพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) เช่น การใช้วิทยุโทรทัศน์วงจรมืด เป็นอุปกรณ์สอนของวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อประสิทธิภาพในการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

- รายการเพื่อศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non Formal Education) คือ การจัดรายการเพื่อกลุ่มผู้รับสารที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ให้การศึกษาเป็นไปตามหลักสูตร การศึกษาแบบกลุ่มสนใจเฉพาะเรื่องเช่นรายการโทรทัศน์การศึกษาของสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ในช่วงเวลาควบคุม

4. บทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิง

เนื่องจากเป็นสื่อมวลชนที่มีศักยภาพในการให้ความบันเทิงอย่างพร้อมมูล เป็นแหล่งข่าวที่ประชาชนทั่วไปสามารถใช้เป็นแหล่ง แสวงหาความบันเทิงได้ เนื่องจากมีให้เลือกชมได้หลายช่องการจัดรายการของแต่ละช่องหรือสถานีจึงแข่งขันในด้านการจัดรายการทางด้านบันเทิง เพื่อดึงดูดผู้ชมรายการบันเทิงเหล่านี้ มีเป้าหมายในการดึงดูดผู้ชมรายการต่างวัยกัน เช่น

- รายการการ์ตูนสำหรับเด็ก
- รายการภาพยนตร์ญี่ปุ่นสำหรับเด็ก
- รายการภาพยนตร์ไทยที่รัก
- รายการมหกรรมภาพยนตร์
- รายการวีดิทัศน์เพลง
- รายการคอนเสิร์ต
- รายการละครโทรทัศน์

● รายการเกมโชว์

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม (KAP)

ความหมายของความรู้ (Knowledge)

มาร์ค เฮช บริคฮาร์ด (Mark H. Brikhard, 1980 : 45) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่าหมายถึง ความสามารถของผู้เรียนที่จะรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดลอมนั้น ๆ โดยแบ่งออกเป็นความรู้ต่อสถานการณ์หนึ่ง หรือความรู้ต่อเรื่องในระดับกว้าง

เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom, 1967) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับ การระลึกเฉพาะเรื่อง หรือเรื่องทั่วไป ระลึกวิธีการ กระบวนการ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเน้นความจำ ทั้งนี้ระดับของความรู้มี 6 ระดับ ดังนี้

1. ระดับระลึกได้ (Recall) ซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลในระดับการดึงข้อมูลจากความจำได้
2. ระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ (Comprehension) หมายถึง การที่บุคคลสามารถทำบางสิ่งบางอย่างได้มากกว่าความจำหรือเนื้อหาที่ได้รับ กล่าวคือ สามารถเขียนข้อความเหล่านั้นด้วยถ้อยคำของตัวเอง แสดงให้เห็นได้ด้วยภาพ ให้ความหมายเปรียบเทียบความคิด รวมถึงคาดคะเนผลที่เกิดขึ้นต่อไปได้
3. ระดับการนำไปใช้ (Application) หมายถึง การที่บุคคลสามารถนำข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมไปปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรมได้
4. ระดับของการวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง การที่บุคคลสามารถใช้ความคิดนำความคิดมาจัดแบ่งประเภท หรือนำมาประกอบกัน เพื่อการปฏิบัติของตนเอง
5. ระดับการสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง การที่บุคคลสามารถนำเอาข้อมูล แนวคิดมาประกอบกันนำไปสู่สิ่งใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม
6. ระดับการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้ข้อมูลเพื่อตั้งเกณฑ์การรวบรวม และวัดข้อมูลมาตรฐานเพื่อให้ข้อตัดสินถึงระดับประสิทธิผลในกิจกรรมแต่ละชนิด

ความหมายของทัศนคติ (Attitude)

กู๊ดส์ (Goods อ้างถึงใน พัทธนี เวชจรรชา และคณะ, 2538) ให้ความหมายของทัศนคติว่าเป็น แนวโน้มที่จะแสดงหรือมีปฏิกิริยาในทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมของบุคคลและประสบการณ์ทางสังคมที่ฝังรากลึกอยู่

นิวคอมบ์ (Newcomb, 1954) ให้ความหมายของทัศนคติว่าเป็นความโน้มเอียงของจิตใจที่มีต่อประสบการณ์ที่ได้รับ อาจเป็นความพึงพอใจ หรือไม่พอใจ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือรู้สึกเฉย ๆ ไม่ชอบ ไม่เกลียด

องค์ประกอบของทัศนคติ

ซิมบารโด และเอบบีเซน (Zimbardo and Ebbensen อ้างถึงใน นันทิรัตน์ อยุธยา, 2531) กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของทัศนคติไว้ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ ความนึกคิด ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทั่วไปทั้งเป็นที่ชอบหรือไม่ชอบ ทั้งนี้หากบุคคลมีความรู้หรือความคิดว่าสิ่งใดดีก็มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดีก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น
2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ อันมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของบุคคลนั้น ๆ
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม ซึ่งเป็นการแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง อันเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด และความรู้สึก

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

เดอ เฟลอร์ (De Fleur, 1975) ได้ให้ความเห็นว่า มนุษย์มีความแตกต่างกันในด้านจิตวิทยา คือ มีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมต่างกัน ในด้านสังคมวิทยา คือ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้มนุษย์เลือกเปิดรับสารต่างกัน

ทัศนคติของบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงได้หลายวิธีอาจจะโดยการที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ จากบุคคลอื่นหรือสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งข่าวสารนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของทัศนคติด้านความรู้สึก ความนึกคิด และเมื่อองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป ก็จะส่งผลให้องค์ประกอบส่วนอื่นมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน

ความหมายของพฤติกรรม (Practice)

นิยะดา ชุณหวงค์ และนินนาท โสฬารวรุณ (2520) อธิบายว่า พฤติกรรมเป็นการแสดงออกปฏิกิริยาของคน ที่บ่งถึงความชอบและไม่ชอบกิจกรรมบางอย่างซึ่งสามารถสังเกตได้

ปกิจ พรหมาเยน (2531) อธิบายว่า พฤติกรรมเป็นการกระทำหรือการตอบสนองของมนุษย์ต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งหรือสิ่งกระตุ้นต่างๆ โดยการกระทำนั้นเป็นไปโดยมีจุดมุ่งหมายและใคร่ครวญมาแล้ว หรือเป็นไปอย่างไม่รู้สึกตัวไม่ว่าสิ่งมีชีวิตหรือบุคคลอื่นสามารถสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม

เพ็ญจันทร์ สุทธิไชยชุกุล (2534) อธิบายว่า พฤติกรรมเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลแสดงออก โดยผู้อื่นอาจเห็นได้หรือเห็นได้ยากต้องใช้เครื่องมือช่วย เช่น การเดินของหัวใจ ซึ่งพฤติกรรมทุกอย่างที่บุคคลแสดงออกนั้น มีผลจากการเลือกปฏิบัติตอบสนองที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดในสถานการณ์นั้น ๆ

องค์ประกอบของพฤติกรรม

Cronbach กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดขึ้นเพราะองค์ประกอบ 7 ประการดังนี้

1. ความมุ่งหมาย (Goal) เป็นความต้องการหรือวัตถุประสงค์ที่ทำให้เกิดกิจกรรม ซึ่งคนเราต้องทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการที่เกิดขึ้น
2. ความพร้อม (Readiness) คือ ระดับของวุฒิภาวะ หรือความสามารถที่จำเป็นในการกระทำกิจกรรมเพื่อสนองตอบความต้องการ
3. สถานการณ์ (Situation) เป็นเหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้เลือกทำกิจกรรมเพื่อสนองตอบความต้องการ
4. การแปลความหมาย (Interpretation) ก่อนที่คนเราจะทำกิจกรรมใดลงไปเราจะต้องพิจารณาสถานการณ์เสียก่อน แล้วจึงตัดสินใจเลือกวิธีการที่คาดว่าจะให้ความพอใจมากที่สุด
5. การตอบสนอง (Response) เป็นการทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ โดยวิธีการที่เลือกไว้แล้วในขั้นของการแปลความหมาย
6. ผลที่ได้รับ (Consequence) เมื่อทำกิจกรรมแล้วย่อมได้รับผลจากการกระทำนั้น ซึ่งอาจจะตรงกับความคิดไว้ (Confirm) หรืออาจจะตรงกันข้ามกับความคาดหมาย (Contradict) ก็ได้
7. ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง (Reaction to Thwaring) หากคนเราไม่สามารถสนองความต้องการได้ก็จะประสบกับความผิดหวังในกรณีเช่นนี้ บุคคลนั้นอาจจะย้อนกลับไปที่ยุทธศาสตร์การแปลความหมายของสถานะเสียใหม่ และเลือกวิธีการสนองตอบใหม่ก็ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมไว้ ดังนี้

ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับตัวแปร 3 ตัว คือ ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้รับสารที่อาจมีผลกระทบต่อสังคมโดยมีหลักว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ หากมีความรู้ ความเข้าใจดี ทัศนคติก็จะเปลี่ยนแปลงและเมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็จะมีการยอมรับหรือปฏิบัติหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมเชื่อมโยงกัน ดังนั้นการที่จะมีการยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใด ต้องพยายามเปลี่ยนทัศนคติก่อนโดยการให้ความรู้

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมได้ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า การสื่อสารในฐานะตัวแปรต้นสามารถนำการพัฒนาไปสู่ชุมชนได้ โดยการศึกษาถึงความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสารว่าเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ เพราะอะไร นอกจากนี้ยังศึกษาถึงความสัมพันธ์ในลักษณะสายโซ่ที่เริ่มจากความรู้ไปสู่ทัศนคติและกลายเป็นพฤติกรรมต่อไป

นอกจากนี้ ซิมบาร์โด และคณะ (Zimbardo, et al., 1977) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ คือ หากมีความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติก็จะมีการเปลี่ยนแปลง และเมื่อทัศนคติเกิดการเปลี่ยนแปลง จะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามมา ซึ่งทั้งสามองค์ประกอบนี้จะต้องมีความเชื่อมโยงกัน ฉะนั้นการที่จะให้บุคคลเกิดการยอมรับที่จะปฏิบัติสิ่งใดได้จำเป็นต้องให้บุคคลนั้นมี ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวให้ต้องแท้เสียก่อน

ยิ่งไปกว่านั้น แนนซี อี ชวาร์ทซ์ (Nancy E.Schatz) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมว่า มีความสัมพันธ์กับความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตัวในรูปแบบ 4 ประการดังนี้

1. ทัศนคติ เป็นตัวกลางที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และการปฏิบัติ ดังนั้นความรู้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติและมีผลต่อการปฏิบัติ
2. ความรู้และทัศนคติมีความสัมพันธ์กันและทำให้เกิดการปฏิบัติตามมา
3. ความรู้และทัศนคติต่างทำให้เกิดการปฏิบัติได้ โดยที่ความรู้และทัศนคติ ไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กัน
4. ความรู้มีผลต่อการปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม

ช่องว่างของความรู้ ทัศนคติ และการยอมรับปฏิบัติ

Rogers เรียกช่องว่างของความรู้ ทัศนคติ และการยอมรับปฏิบัติว่า KAP-gap โดยอธิบายว่า ทัศนคติกับพฤติกรรมของบุคคลนั้นไม่สัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องเสมอไป กล่าวคือ เมื่อการสื่อสารก่อให้เกิดความรู้และทัศนคติในทางบวกต่อสิ่งที่เผยแพร่แล้ว แต่ขั้นของการยอมรับไปปฏิบัติอาจมีผลในทางตรงกันข้ามก็ได้ ถึงแม้โดยส่วนใหญ่เมื่อบุคคลมีทัศนคติอย่างไร ก็将有ความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติตามทัศนคติของตนก็ตาม แต่พฤติกรรมเช่นนี้จะไม่เกิดขึ้นเสมอไป ทั้งนี้เพราะในบางกรณีอาจเกิด KAP-gap ขึ้นได้

กล่าวโดยสรุปคือ ในกรณีทั่วไปเมื่อบุคคลมีความรู้ ทัศนคติเช่นไร ก็ จะแสดงความรู้ และทัศนคติที่มีอยู่ขึ้นอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กับการปฏิบัติ แต่จะไม่มีเหตุการณ์เช่นนี้กับทุกบุคคลในทุกกรณีเสมอไป

ในการนี้ Rogers ได้เสนอวิธีการแก้ไข KAP-gap ไว้ 4 ประการดังนี้

1. การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ให้มากขึ้น กล่าวคือ ต้องให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการให้กลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจอย่างแท้จริงถึงวิธีการใช้ หรือการปฏิบัติต่อสิ่งที่เผยแพร่ไปนั้น
2. ให้คำแนะนำในการปฏิบัติ ซึ่งสามารถทำได้โดยใช้เจ้าหน้าที่ส่งเสริม (change agent) เข้าไปติดต่อกับสมาชิกหรือกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการรับนวัตกรรม โดยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด
3. โดยการให้รางวัลแก่ผู้ยอมรับนวัตกรรม หรือยอมรับการปฏิบัติเพื่อเป็นการจูงใจแก่สมาชิกหรือบุคคลอื่น ๆ ที่ยังไม่ยอมรับ
4. การใช้กลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจโดยวิธีการใช้สื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริม หรือผู้นำทางความคิดเข้าไปติดต่อกับสมาชิกหรือกลุ่มเพื่อนฝูง เพื่อโน้มน้าวใจสมาชิกให้เกิดการยอมรับปฏิบัติอีกทางหนึ่ง

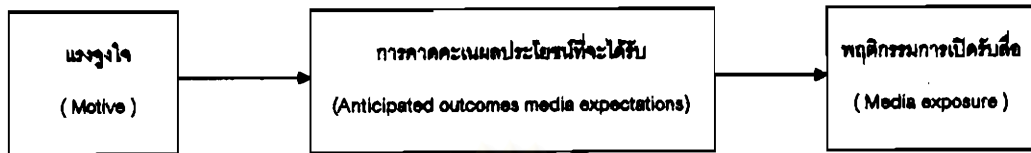
ทฤษฎีความคาดหวังจากสื่อ (Expectancy Theory)

ทฤษฎีความคาดหวังจากสื่อ เป็นทฤษฎีที่อธิบายพฤติกรรมของผู้รับสาร พัฒนามาจากแนวทฤษฎีพฤติกรรมและแรงจูงใจ (Action / Motivation Perspective) และแนวทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจด้วย โดยเน้นในเรื่องการใช้สื่อว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมายและเหตุผลตามหลักการที่ Alfred Schutz (1972) นักสังคมจิตวิทยาได้เสนอแนวทฤษฎีเชิงโครงสร้าง (Structural Approach) ว่าพฤติกรรมของมนุษย์ล้วนแล้วแต่เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจ เนื่องจากก่อนที่มนุษย์จะลงมือทำสิ่งใด ต้องวาดภาพไว้ในใจก่อนแล้วว่าเป็นสิ่งที่ตนต้องการทำ (อ้างถึงใน ยุบล เบญจรงค์, 2534)

แนวทฤษฎีพฤติกรรมและแรงจูงใจมีพื้นฐานหลักอยู่ 3 ประการ คือ

1. พฤติกรรมของมนุษย์นั้นเป็นอิสระ สามารถที่จะเลือกแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ และยังมีอิสระที่จะให้ความหมายส่วนตัวกับพฤติกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ นั่นคือ ไม่จำเป็นต้องมีความคิดเห็นเหมือนกับคนอื่น ๆ
2. แม้ว่าจะมีแรงจูงใจบางอย่างอยู่ภายในมนุษย์ แต่เราควรเลือกศึกษาเฉพาะพฤติกรรมที่ผู้รับสารสามารถอธิบายความหมายและวัตถุประสงค์ที่แสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ออกมา
3. สิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับแนวทฤษฎีนี้ คือ อนาคตที่ผู้รับสารสามารถมองเห็น นั่นคือ ผู้รับสารสามารถคาดการณ์ได้ว่าหากพฤติกรรมเช่นนี้เกิดขึ้น จะมีสิ่งใดเกิดขึ้นตามมาบ้างในอนาคต

จากพื้นฐานแนวคิดของทฤษฎีพฤติกรรมและแรงจูงใจ ทฤษฎีความคาดหวังจึงถูกนำมาใช้เพื่อศึกษาผู้รับสารและพฤติกรรมการสื่อสาร ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้ตามแบบจำลอง ดังนี้

แบบจำลองทฤษฎีความคาดหวังจากสื่อ

McQuail และ Gurevitch (1974) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการนำทฤษฎีนี้มาประยุกต์ใช้กับการศึกษาผู้รับสารว่า พฤติกรรมการเปิดรับสื่อถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมอิสระ ซึ่งผู้รับสารแสวงหา เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ฉับพลัน (immediate benefits) หรือผลประโยชน์ที่จะตามมาในอนาคต (delayed immediate) ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ที่ผู้รับสารมองเห็นและต้องการ

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications Theory)

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ เป็นการศึกษาสื่อมวลชนในแนวที่แตกต่างไปจากการศึกษาในแนวที่นิยมกันอยู่ คือ การศึกษาผลกระทบของสื่อ (Media Effect Research) ทฤษฎีนี้พยายามที่จะกำหนดหน้าที่สื่อมวลชนในการให้บริการแก่กลุ่มผู้รับซึ่ง Elihu Katz (1959) เป็นคนแรกที่อธิบายถึงวิธีการศึกษาเพื่อตอบคำถาม "What do the media do to people?" กำลังเสื่อมความนิยม จึงควรจะหันไปศึกษาเพื่อตอบคำถาม "What do people do with media?" ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงผลของการสื่อสารมวลชนในแง่ของผู้รับบ้าง

การศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ทำให้มองเห็นว่า ผู้รับสารนั้นไม่ได้สูความคิดที่ว่า ผู้รับสารเลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และเลือกรับเนื้อหาของสารเพื่อสนองความต้องการของตน ทำให้เกิดการวางแนวคิดใหม่ ซึ่งถือว่าการสื่อสารนั้นผู้รับสารคือ ตัวจักรที่จะตัดสินใจโดยอาศัยพื้นฐานความต้องการของตนเองเป็นหลัก ซึ่ง Katz (1972) ได้สรุปว่า ในการศึกษาตามแนวทฤษฎีนี้มีข้อตกลงดังนี้

1. มนุษย์จงใจแสวงหาข่าวสารไม่ได้ถูกยัดเยียดให้อ่าน ดูหรือฟังมนุษย์มีทางเลือกที่จะหลบหนีข่าวสารได้ถ้าต้องการ
2. การใช้การสื่อสารของมนุษย์มีจุดมุ่งหมาย
3. สื่อมวลชนต้องแข่งขันกับสิ่งเร้าอื่น ๆ อีกหลายอย่างที่จะตอบสนองความต้องการรู้ของมนุษย์

ได้

4. มนุษย์เป็นผู้กำหนดความต้องการของตนเองจากความสนใจ หรือแรงจูงใจที่เกิดขึ้นในกรณีต่าง ๆ
5. มนุษย์ทุกคนเป็นปัจเจกบุคคลที่มีความต้องการส่วนตัว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้มีการศึกษางานวิจัยชิ้นอื่น ๆ ที่มีบางส่วนเกี่ยวข้องกัน และสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางประกอบการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ฉัตรชัย ยังพลพันธ์ (2520) ศึกษาเรื่อง “รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาที่มีคุณภาพ ควรมีลักษณะเป็นละครหรือภาพยนตร์ มีการสาธิตประกอบการอธิบาย และมีเกมการตอบปัญหาชิงรางวัลที่มีสาระ โดยที่สามารถชมร่วมกันได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ด้านเหตุผลในการชมโทรทัศน์ กลุ่มตัวอย่างชมเพื่อความเพลิดเพลิน สนุกสนานและเป็นการพักผ่อน รองลงมาคือ ชมเพื่อเสริมความรู้ให้กว้างขวางและทันต่อเหตุการณ์ สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อรายการที่ให้ความรู้ทางภาษาและวรรณคดี ส่วนใหญ่เห็นว่าทำให้รู้และเข้าใจเรื่องภาษาได้ดีขึ้นมากที่สุด

วัชรียา อานามวัฒน์ (2533) ทำการวิจัยถึงพฤติกรรมการเปิดรับสื่อเพื่อการใช้ประโยชน์และการตอบสนองของความต้องการ โดยศึกษาเฉพาะรายการธรรมะพระพยอมกับนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 545 คน และใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ชมรายการธรรมะพระพยอม เพื่อประโยชน์และเพื่อตอบสนองความต้องการ ในหัวข้อต่อไปนี้เป็นคือ เพื่อต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance) เพื่อต้องการคำแนะนำ (Guidence) เพื่อนำเขาไปใช้ในการสนทนา(Auticipated Communication) เพื่อเสริมความคิดเห็น (Reinforcement) เพื่อความบันเทิง (Entertainment) และการผ่อนคลาย (Emotional Release)

ไศลทิพย์ จารุภูมิ (2533) ศึกษาความพึงพอใจที่ได้รับจากละครโทรทัศน์ ของกลุ่มแม่บ้านในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ติดตามดูละครโทรทัศน์ มีการวิพากษ์วิจารณ์บทบาทการแสดงของตัวละคร หรือเนื้อเรื่องในขณะที่ยังดู และได้นำละครไปใช้อรรถประโยชน์ทางสังคม โดยนำไปเป็นประเด็นสนทนา และเป็นสื่อกลางในการเข้าร่วมกลุ่ม ความพึงพอใจหลักที่ได้รับจากละครโทรทัศน์คือ ความสนุกสนานเพลิดเพลินจากเนื้อเรื่อง ดารา ฉาก และเครื่องแต่งกาย การผ่อนคลาย หรือหลีกเลี่ยงจากความเครียดในปัญหาชีวิตประจำวัน การสำรวจความเป็นจริง การได้รับคำแนะนำ นอกจากนี้ประสบการณ์ที่ได้รับจากละครโทรทัศน์คือความเชื่อถือ

อรวรรณ วิจักขณะ (2533) ศึกษาเรื่อง " การเปิดรับและการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษาในกรุงเทพมหานครเปิดรับสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์เป็นประจำทุกวันเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยมีเหตุผลในการชมเพื่อติดตามรายการที่ตนชื่นชอบ และจะติดตามชมเป็นประจำเพราะจัดทำรายการได้น่าสนใจ

นฤพล โรหิตจันทร์ (2534) ศึกษาเรื่อง "ประสิทธิผลของสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีต่อความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับโครงการ "รักเจ้าพระยากับตาวีเศษ" ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร " ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รู้จักโครงการ " รักเจ้าพระยากับตาวีเศษ" โดยผ่านทางสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ในโครงการพฤติกรรม的开รับสื่อประชาสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับโครงการและสื่อประชาสัมพันธ์ในโครงการ นอกจากนี้ยังพบว่าความรู้กับทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับโครงการและสื่อประชาสัมพันธ์ในโครงการ "รักเจ้าพระยากับตาวีเศษ" มีความสัมพันธ์กัน

ชนิษฐา เบญจาทิกุล (2535) ทำการวิจัยเรื่อง การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ชมต่อรายการสารคดี ศึกษาเฉพาะกรณีรายการ "หนึ่งในร้อย" ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง จำนวน 500 คน ผลการวิจัย พบว่า ผู้ที่ชมรายการส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อรายการ และเห็นด้วยในการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับชมรายการ และจากการศึกษาความสัมพันธ์ พบว่า เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อรายการ และอาชีพมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสิ่งที่ได้รับชมรายการ

ชไมพร ชุนพลกรัง (2536) ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจความนิยมและความต้องการรายการโทรทัศน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร" พบว่า รายการโทรทัศน์ซึ่งเป็นที่นิยมของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครมากที่สุดคือ รายการละคร สามหนุ่มสามมุม อันดับ 2 คือ รายการวัยเด็ก และอันดับ 3 คือ รายการ 180 องศา โดยให้เหตุผลว่าเป็นเพราะมีเนื้อหาสาระดี วิธีการนำเสนอดี และผู้ดำเนินรายการหรือผู้แสดงดี สำหรับความต้องการในด้านเนื้อหารายการของนักเรียนในระดับมาก ได้แก่ เนื้อหาที่เกี่ยวกับความบันเทิง เช่น ภาพยนตร์และดนตรี เนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติและสัตว์ เนื้อหาเสริมวิชาเรียนหลักสูตรวิทยาศาสตร์ เป็นต้น เนื้อหาที่ต้องการในระดับปานกลางได้แก่ การแต่งกายและมารยาทในการเข้าสังคม บุคคลในประวัติศาสตร์ อารยธรรมต่าง ๆ เนื้อหาเสริมวิชาเรียนคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษ

บุญส่ง แก้วรากมูข (2537) ศึกษาเรื่อง " ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน กับการนำเอาเนื้อหาของสาระของหนังสือพิมพ์มาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนระดับประถมศึกษา" ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน ได้แก่ ความบ่อยครั้งในการอ่าน ระยะเวลาในการอ่านไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการนำเอาเนื้อหาของสาระของหนังสือพิมพ์มาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน แต่ปริมาณของหนังสือพิมพ์ที่อ่านแต่ละครั้งมีความสัมพันธ์กับระดับการนำเอาเนื้อหาของสาระของหนังสือพิมพ์มาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และระดับความสนใจเนื้อหาประเภท

ต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์รายวันมีความสัมพันธ์กับระดับการนำเอาเนื้อหาสาระของหนังสือพิมพ์มาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

ไพลิน ศศิชนาการแก้ว (2537) ศึกษาเรื่อง "การเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานคร มีระดับการเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมจากสื่อมวลชนและสื่อโทรทัศน์ในระดับปานกลาง มีความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง ระดับการเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมจากสื่อมวลชนมีความแตกต่างตามระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ส่วนระดับการเปิดรับข่าวสารสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้และความตระหนักในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

วิจิตา เกี้ยวกุล (2537) ศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจจากการเปิดรับรายการข่าวทางโทรทัศน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 360 คน พบว่าประชาชนที่มีเพศ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่างกัน มีการเปิดรับรายการข่าวทางโทรทัศน์ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจแตกต่างกัน กล่าวคือ เพศหญิงจะดูมากกว่าชาย เนื่องจากมีเวลาว่างมากกว่า นอกจากนี้ผู้ที่มีการศึกษาสูง ก็จะมีเปิดรับสื่อมากกว่า รวมถึงลักษณะงานอาชีพที่ต้องติดต่อใช้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ก็จะมีเปิดรับข่าวสารมากกว่า และการเปิดรับรายการข่าวทางโทรทัศน์ ก่อให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจที่ได้รับจากการชมโทรทัศน์ที่แตกต่างกัน โดยประชาชนที่มีการเปิดชมข่าวโทรทัศน์มากก็จะมีการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจต่อข่าวสารที่ได้รับมากตามไปด้วย แต่ถ้าเปิดรับน้อยก็จะมีการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจต่อข่าวสารที่ได้รับน้อยไปด้วย รวมทั้งประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน ก็มีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจแตกต่างกันไปด้วย โดยการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจที่ได้รับจากการชมโทรทัศน์ของประชาชน พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง และนำสิ่งที่ได้รับจากการชมรายการข่าวโทรทัศน์ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน

อรพินธ์ ศักดิ์เอี่ยม (2537) ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจที่เด็กได้รับจากการชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ผลการวิจัยพบว่า รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่เปิดรับชมมาก อันดับแรกคือ รายการประเภทการ์ตูน เหตุผลที่ทำให้เด็กเปิดรับชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กมากที่สุด คือ ทำให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ความพึงพอใจที่เด็กได้รับจากการชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก พบว่าเด็กมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง เหตุผลที่สร้างความพึงพอใจมากที่สุดคือ ทำให้เกิดความรู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลิน ส่วนด้านการใช้ประโยชน์พบว่า เด็กนำสิ่งที่ได้จากการชมรายการโทรทัศน์ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ในระดับปานกลาง โดยนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนาสติปัญญา และความสามารถพื้นฐานมากที่สุด

ศศิวิมล ปาลศรี (2538) ศึกษาเรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างประหยัดของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพแตกต่างกัน คือ ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และพนักงานบริษัทเอกชน มีพฤติกรรมการใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างประหยัดแตกต่างกัน และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับทราบข่าวสารทั่วไปจากสื่อมวลชนในระดับปานกลาง รับทราบข่าวสารการรณรงค์จากสื่อมวลชนในระดับต่ำ มีความรู้ และพฤติกรรมการใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างประหยัดในระดับสูง มีทัศนคติเชิงบวกต่อการใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างประหยัดการเปิดรับข่าวสารเรื่องระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมจากโปสเตอร์ /บอร์ดบริษัท มีความสัมพันธ์กับทัศนคติเรื่องระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม

ณัฐพร พานิช (2539) ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้อง : กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า วิทยุรุ่นที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ประเภทของโรงเรียน อาชีพของบิดา สถานภาพทางครอบครัว และรายได้ของครอบครัวมีการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้องต่างกัน ส่วนวิทยุรุ่นที่มีเพศ ประเภทของโรงเรียนและรายได้ของครอบครัวต่างกันมีการใช้ประโยชน์จากการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้องต่างกัน และวิทยุรุ่นที่มีเพศ และระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจจากการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้องต่างกัน นอกจากนี้ การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้องมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากการเปิดรับสื่อและการใช้ประโยชน์ก็มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจจากการเปิดรับสื่อด้วย

เกรียงไกร เหลืองภัทรชวง (2540) ศึกษาเรื่อง "การเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมในระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของพนักงานในโรงงาน กลุ่มบริษัทมินิแบ (ประเทศไทย) " ผลการวิจัยพบว่า การเปิดรับชมข่าวสารเรื่องระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมจากเพื่อน บุคคลในครอบครัว บุคคลที่รู้จัก และแผ่นพับ มีความแตกต่างกันในเพศที่ต่างกัน สำหรับในอายุที่ต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างจากบุคคลในครอบครัว แต่สำหรับพนักงานที่มีรายได้แตกต่างกัน ไม่พบการเปิดรับข่าวสารเรื่องระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน การเปิดรับข่าวสารเรื่องระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมจากโทรทัศน์ แผ่นพับ และปฏิทินบริษัท มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม

ชลดา ทองสุกนอก (2540) ศึกษาเรื่อง "การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะ และความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พลังงานของเจ้าของอาคารและโรงงานควบคุม" ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการเปิดรับสื่อ ความรู้ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พลังงานอยู่ในระดับปานกลาง มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พลังงานในเชิงบวก และมีความตระหนักต่อการอนุรักษ์พลังงานอยู่ในระดับสูงการเปิดรับสื่อมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พลังงาน แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในการอนุรักษ์พลังงาน และการเปิดรับสื่อมวลชนจากนิตยสาร อินเทอร์เน็ต และสื่อบุคคลจากผู้สัมภาษณ์ และผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์ พนักงานในที่ทำงาน และความตระหนัก

ต่อการณ์อนุรักษ์พลังงานเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลในการทำนายนโยบายเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พลังงานในเชิงบวก

ปริญานูช ปัญจวงศ์ (2540) ศึกษาเรื่อง "การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของชาวบ้านในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอง อ.เมือง จ.นราธิวาส" ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีลักษณะประชากรแตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสาร เรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทองแตกต่างกัน การเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม และความพึงพอใจที่ได้จากการเปิดรับข่าวสารเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม

วรพรรณ พงศ์สวัสดิ์ (2540) ทำการศึกษาเรื่อง "ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทั่วไปกับการเปิดรับสื่อวารสารสนเทศของเด็กและเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวารสารสนเทศ มีความสัมพันธ์ในทางบวก และความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการเปิดรับสื่อวารสารสนเทศ แตกต่างไปตามลักษณะทางประชากรของเด็กและเยาวชนในด้านอายุ สถานศึกษา ระดับการศึกษา ระดับการศึกษาของบิดา ระดับการศึกษาของมารดา บุคคลที่อาศัยด้วย และลักษณะที่อยู่อาศัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่แตกต่างกันในลักษณะทางประชากรอื่น ๆ ที่นำมาศึกษา เช่น เพศ ค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองให้ในแต่ละเดือน รายได้รวมของครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อเดือน ฯลฯ

Palmer (1974) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กเพื่อสำรวจลักษณะการเลือกชมรายการโทรทัศน์และความแตกต่างของเด็กในแต่ละระดับในการเลือกชมรายการโทรทัศน์" โดยศึกษาในกลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษา ผลการวิจัยสรุปว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา มีจำนวนชั่วโมงของการชมโทรทัศน์ต่อสัปดาห์มากกว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาคือ สัปดาห์ละ 24 ชั่วโมง ในขณะที่นักเรียนประถมศึกษาชมโทรทัศน์ 21 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาจะชมเฉพาะรายการที่น่าสนใจเท่านั้น รสนิยม และความสนใจในการชมโทรทัศน์ของนักเรียนมัธยมศึกษาจะห่างหายไปกับหญิงจะแตกต่างกัน นักเรียนประถมศึกษาชอบชมรายการประเภทลึกลับ โดดโผน ผจญภัย ส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาชอบรายการละครและภาพยนตร์คดีสอนใจ นักเรียนส่วนใหญ่สนใจรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาไม่มากนัก